

Naxçıvan İslam mədəniyyətinin mərkəzi kimi

Bu gün geniş coğrafiyanı əhatə edən, çoxsaylı xalqları özündə birləşdirən İslam mədəniyyətinin daşıyıcısı olan ölkələr arasında zamanın tələbinə çevrilmiş həmrəyliyin, birləşmənin təminatı üçün önəmli layihələr reallaşdırılır. Həmin məsələlərdə təşəbbüskarı ilə seçilən Azərbaycan Respublikasında cari ilin "İslam Həmrəyliyi İli" elan edilməsi mühüm tarixi əhəmiyyətə malik olmaqla bərabər, bu həmrəyliyin formalaşdırılmasına yönələn bir təşəbbüs kimi alqışlanıb. Bir neçə aydan sonra ölkəmiz qədim Naxçıvanın təmsalında bu məsələdə özünün liderliyini daha da irəlilədirəcək. Tarixən İslam sivilizasiyasının əsas mərkəzlərindən biri sayılan, İslam dininin yayılmasında və eyni zamanda, müsəlman intibahının yaranmasında önəmli rol oynayan qədim diyarımız həmin il daha bir mühüm tarixi missiyanı yerinə yetirəcək - Naxçıvan şəhəri İslam mədəniyyətinin paytaxtı olacaq, güclü potensiala malik İslam dünyasının bir il ərzində global arenada mədəniyyət bayrağı kimi çıxış edəcək.

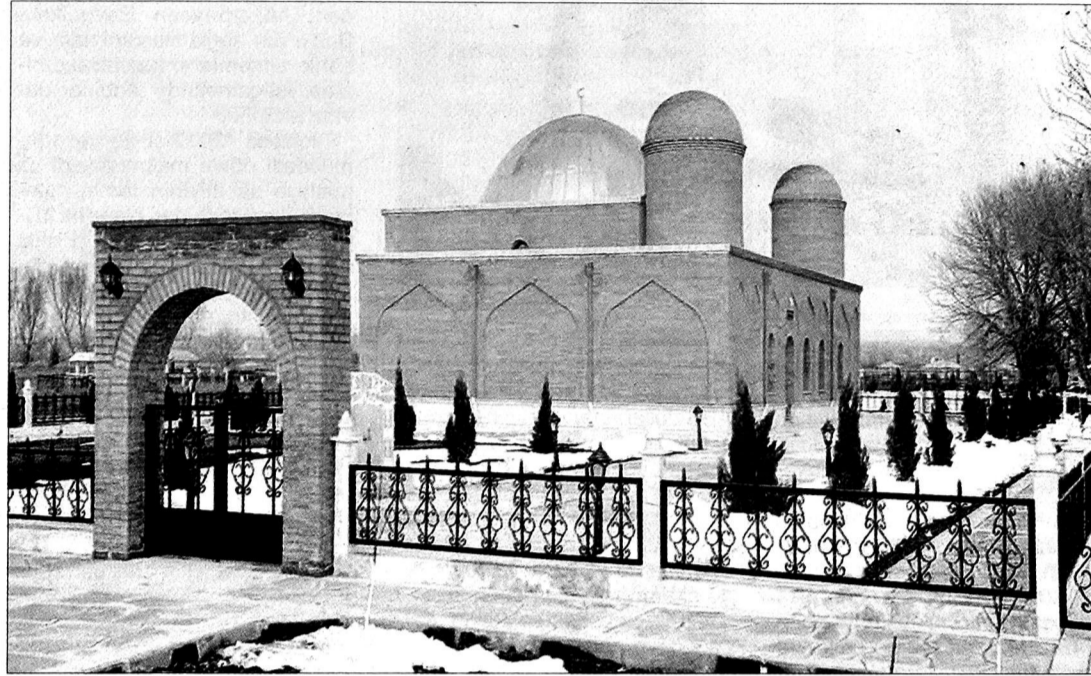
Naxçıvan şəhərinin İslam mədəniyyətinin paytaxtı seçilməsində bir sıra mühüm məqamlar əsaslı rol oynayıb. Həmin məqamların hər biri həm ayrılıqda, həm də ümumilikdə, əhəmiyyətli amillər kimi diqqətə cəlb edir və əslində, bir-birini tamamlayır. Naxçıvan möcüzəsi də məhz budur: səbəblər zənciri möcüzəvi sinerji yaradır və dahilər yurdunu İslam mədəniyyətinin mərkəzinə çevirir. Onları sıralamaq o qədər asan olmasa da, tarixi proseslərə məhz xronoloji ardıcılıqla diqqət yetirməklə bəzi məsələlərə aydınlıq gətirmək mümkündür. Naxçıvanı İslam mədəniyyətinin paytaxtına aparən yolda önəmli məqamlar isə, zənnimizcə, aşağıdakılardan ibarətdir:

Naxçıvan Nuh Peyğəmbərin yurdu

Məlumdur ki, qoca Şərqi qapısı Naxçıvan təkə Azərbaycanın, türk-İslam aləminin deyil, həm də dünyanın ən qədim yaşayış məskənlərindədir. Dünya tufanı zamanı Nuh Peyğəmbər və ona iman gətirənlərin mindikləri gəminin Naxçıvanda quruya çıxması və insanların burada məskən salması dünya şöhrətli alimlərin araşdıraraq gəldikləri elmi nəticələrdə də öz əksini tapıb. Həmin hadisə barədə məlumatların müqəddəs "Qurani-Kərim" və "İncil"də mövcudluğu, həmçinin "Bilqamis" dastanında və muxtar respublikanın Ordubad rayonunun ərazisində yerləşən Gəmiqaya qayaüstü yazı və rəsmlərində əks olunması bu reallığı göstərir.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Vəlif Talibovun 2017-ci il 12 sentyabr tarixli "Naxçıvan Duz Muzeyinin yaradılması haqqında" Sərəncamında bu məqamlar xüsusilə qeyd olunub. Naxçıvanın təbliği baxımından böyük əhəmiyyətə malik olan həmin sərəncamda deyilir: "Naxçıvanın Nuh Peyğəmbərlə bağlılığı hələ qədim dövrlərdən diqqətə cəlb etmiş, yunan alimi Klavdi Ptolomey bizim eramın ikinci əsrində ilk dəfə olaraq Naxçıvanı Nuh Peyğəmbərin məskəni kimi xatırlamış, on altıncı əsrin görkəmli ərəb alimi, coğrafiyaşünas Əl-Şərfi Nuh Peyğəmbərin qəbrinin, həтта gəminin də qalıqlarının Naxçıvanda olması barədə ətraflı məlumat vermişdir.

Rus tədqiqatçısı Konstantin Nikitin 1882-ci ildə Tiflisdə nəşr olunan "Qafqaz ölkəsi və tayfalarının təsviri üçün materiallar məcmuəsi"ndə verilən "Naxçıvan mahalı və Naxçıvan şəhəri" adlı irihə-

Naxçıvan İslam dünyasına böyük alimlər bəxş edib, İslam memarlığı məktəbi yaradıb

mli məqaləsində Nuh Peyğəmbərin özünün duz mədəniyyətində ilk çalışanlardan olması, şəhər əhalisinə duz çıxartmağı öyrətməsi qeyd olunur. Tədqiqatlar göstərir ki, bu ərazidə Eneolit dövründən başlayaraq duz mədəniyyətinin əsası qoyulmuşdur. Bu isə 5 min illik Naxçıvan şəhər mədəniyyətinin formalaşmasına güclü təsir göstərmişdir.

Bütün bunlar bir daha təsdiq edir ki, Naxçıvan təkə İslam aləmi üçün deyil, bütün dünya xalqları üçün bəşəriyyətin ikinci yaradılış yeri hesab edilir və bu, onu cazibə mərkəzinə çevirir. Məhz buna görə də bir çox ekspertlərin fikrincə, bu gün Naxçıvan İslam mədəniyyətinin paytaxtı adına layiq olmaqla yanaşı, həm də sivilizasiyalararası dialoqun ideal mərkəzi kimi çıxış etməyə, dünya mədəniyyətinin mərkəzi olmağa layiqdir.

Naxçıvan tarixən elm və mədəniyyət mərkəzi olub

Tarixçi alimlərimizin də qeyd etdiyi kimi, əsrələr boyu böyük inkişaf yolu keçən Naxçıvan şəhəri hələ eramızın əvvəllərindən mühüm iqtisadi-mədəni və inzibati mərkəz kimi tanınıb. Tarixdə iz qoyan bir sıra əhəmiyyətli dövrlərin dayağı mənəqəsi, paytaxtı olub. Naxçıvan şəhəri Avropa ilə Asiyayı birləşdirən böyük İpək Yolunun üzərində yerləşir. Qədim diyar ilə Kiçik Asiya, Orta Şərq və Zaqafqaziya ölkələri arasında əlaqələr xüsusilə sıx olub. Naxçıvanda hələ İslam dini yayılmamışdan əvvəl böyük mədəniyyət formalaşmış, elm, ədəbiyyat inkişaf edib.

Bu il iyulun 7-də "Naxçıvan" Universitetində "Naxçıvanın türk-İslam mədəniyyəti abidələri: tarixdə və günümüzdə" mövzusunda keçirilən beynəlxalq konfransda çıxış edən Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Vəlif Talibov bu barədə deyib: "Naxçıvan ən qədim dövrdən başlayaraq türk mədəniyyətini günümüzə qədər gətirib çıxarmışdır. Neolit, Eneolit, Kür-Araz və Boyalı qəbrlər mədəniyyətinin nadir inciləri, beş min il bundan əvvəl yaradılan ilkin şəhər mədəniyyəti, insan düşüncəsinin ilk yazılı ifadəsi olan Gəmiqaya abidələri, milli varlığımızın ifadəsinə çevrilən "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanı Naxçıvanda İslam dini qəbul olunanaqədərki mədəniyyətin nümunələridir... 653-cü ildən sonra isə bu mədəniyyət İslam mədəniyyəti ilə vəhdətdə inkişaf etmişdir..."

Muxtar respublikada 211 məscid, 26 dini ziyarətqah var

Naxçıvan Muxtar Respublikasının ərazisində İslam mədəniyyətini əks etdirən çoxsaylı tarixi-memarlıq abidələri mövcuddur. Bu mühüm maddi və eyni zamanda, mənəvi sərvətlərimizin sırasında muxtar respublikanın müxtəlif bölgələrində yerləşən, peyğəmbər övladlarının dəfn olunduğu imamzadələrin özünəməxsus əhəmiyyəti, xüsusi yer var. Naxçıvanın on üç əsrdən artıq bir dövrünü özündə təcəssüm etdirən bu dəyərli abidələr yalnız ölkəmizin deyil, bütövlükdə, müsəlman Şərqi qədim sənətkarlığı, xüsusilə də memarlıq ənənələrinin, çoxəsrlik tarixi keçmişinin yadigarlarıdır.

Hazırda qədim diyarın ərazisində üç imamzadə var. Bunlar muxtar respublikanın paytaxtında yerləşən Naxçıvan şəhər İmamzadəsi, Babək rayonunun Nehrəm kəndində və Şərur rayonunun Xanlıqlar kəndindəki (Parçı) imamzadələridir. Onlardan ikisi yüksək səviyyədə bərpa edilib, digərində isə bərpa işləri davam etdirilir.

"Qurani-Kərim"də geniş bəhs olunan Nuh Peyğəmbərin şərifinə yüz illərdən bəri Naxçıvan şəhərində türbə ucaldılıb. Dağılmış, sıradan çıxmış həmin türbə son illər Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi Sədri üçün diqqət və qayğısı nəticəsində yenidən bərpa edilib. Müqəddəs kitabımızda adıçəkilən Əshab-İ-Kəhf ziyarətqahı da bu gün öz abadlığına görə yalnız İslamın yarandığı müqəddəs şəhərlərdəki ziyarətqahlara müqayisə oluna bilər. Onu da qeyd edək ki, hazırda muxtar respublikada 211 məscid, 26 dini ziyarətqah var. Son 22 ildə Naxçıvan şəhərində, rayon mərkəzlərində yeni məscidlər tikilib, mövcud məscidlər təmir olunub, abadlaşdırılıb. Naxçıvanda 2000 nəfərin eyni vaxtda namaz qıla biləcəyi məscidin inşası da davam etdirilir.

Vaxtilə muxtar respublikanın ərazisində inşa olunan zəngin ertibatlı hamamlar da türk-İslam mədəniyyətinin mühüm nümunələrindən biridir. Bu gün həmin tarixi-memarlıq abidələri mədəniyyətimizin nadir inciləri sırasına daxil olunub. Naxçıvan şəhərindəki Dədə Qorqud meydanında yerləşən XVIII əsrə aid İsmayılhan hamamı, Şərur rayonunun Yengicə kəndindəki Yengicə hamamı, Kəngərli rayonunun Şahtaxtı kəndindəki hamam,

habelə Ordubad rayonu ərazisində yerləşən Vənənd, Nüsnüs, Yuxarı Əylis, Düylün və digər kəndlərdəki hamamlar tarixi-memarlıq, eləcə də mədəni abidə kimi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Hazırda Yengicə hamamında bərpa işləri aparılır. Qeyd edək ki, Naxçıvanda inşası İslam dininin yayılmasından sonrakı dövrə təsadüf edən əksər tarixi abidələr restavrasiya olunub.

Bəli, Naxçıvan şəhərinin 2018-ci ildə İslam mədəniyyətinin paytaxtı elan edilməsinin səbəbi digər amillərlə yanaşı, həm də muxtar respublikada ziyarətqahların, dini-mədəni abidələrin bərpasının diqqət mərkəzində saxlanılmasıdır.

Paytaxt seçilmək üçün təkə tarixi keçmiş deyil, həm də inkişaf perspektivləri, mövcud infrastruktur da əhəmiyyətli rol oynayır

İslam mədəniyyəti paytaxtının seçilməsində şəhərlərin tarixi-mədəniyyətə, ədəbiyyata, elmə verdiyi dəyərlərlə yanaşı, həm də bundan sonrakı illərdə həmin sahələr üzrə verə biləcəyi töhfələr də xüsusilə diqqətə alınır. Yəni, təkə keçmişdəki uğurlar İslam mədəniyyətinin paytaxtı olmağa kifayət etmir. Qeyd olunan keyfiyyətlərə malik şəhərlərin tarixi-mədəni varlığı üzərində qurulan bu gün də həmin məsələdə əsaslı rol oynayır. Çünki məqsəd İslam sivilizasiyasının dəyərlərinə əsaslanan bu günü və gələcəyi yaratmaqdır.

Layihəyə əsasən hər hansı şəhər İslam mədəniyyətinin paytaxtı elan olunması üçün həmin paytaxt ölkə və region səviyyəsində elmi-tədqiqat, arxeoloji təhsil mərkəzlərinə, fərdi və kollektiv şəkildə mədəni tədbirlər təşkil edən mədəniyyət qurumlarına, mükəmməl infraqurumlarına malik olmalıdır. Bu gün muxtar respublikada, o cümlədən Naxçıvan şəhərində həyata keçirilən genişmiqyaslı infraqurum quruculuğu layihələri qədim diyarımızı cənnətməkəna çevirib. Naxçıvan şəhərinin qədimliyi və klassik üslubu harmonik şəkildə müasir memarlıq nailiyyətləri ilə birləşib. Bütün bunlar Naxçıvanın regionun ən gözəl şəhərləri sırasında yerini daha da möhkəmləndirməsinə töhfə verir.

Bu gün Naxçıvan şəhərində reallaşdırılan layihələr nəticəsində muxtar respublika paytaxtının müasir siması yaradılıb, şəhər sakinlərinin, qonaqların istirahətinin yüksək səviyyədə təşkil üçün yeni məkanlar qurulub, mövcud olanlar isə müasir səviyyədə abadlaşdırılıb. Bu qədim diyara gələn qonaqların, nüfuzlu alimlərin də qeyd etdiyi kimi, muxtar respublikanın paytaxtı qısa müddətdə əsaslı surətdə yenidən qurulub. Şəhərsalınmada xüsusi diqqət yetirilən kərpic və şəbəkə elementləri burada Şərq memarlıq ənənələrini, şüşə və metal konstruksiyalardan istifadə isə Qərb inşaat texnologiyalarını üzvi vəhdətdə birləşdirir. Müasir Naxçıvan Şərq mühtininin özünəməxsus aurasını və qərbönlü inkişafın əsas meyillərini məcmusunu təcəssüm etdirir.

Bütün bunlar bir daha deməyə əsas verir ki, Naxçıvan şəhəri öz qədimliyi və müasirliyi ilə İslam mədəniyyətinin paytaxtı olmağa layiq gözəl bir məkandır. Bu hadisə dünyanın ədalət və bərabərliyə söykənən sabitliyin, təhlükəsizliyin və sülhün yeni mərhələsinə can atdığı bir vaxta təsadüf edir. Bütün bu amillərin hər biri 2018-ci ildə Naxçıvanın təmsalında İslam aləminə, dünyaya təqdim ediləcək. Bu, beynəlxalq ictimaiyyətin diqqətini ölkəmizə yönəldəcək, ümumdünya ictimaiyyətinin formalaşmasına, respublikamızın beynəlxalq mövqelərinin daha da möhkəmlənməsinə öz töhfəsini verəcək.

Rauf Kəngərli,
AZƏRTAC-ın Naxçıvan
Muxtar Respublikasındakı
bürosunun rəhbəri